

1. HET EPOS BIJ DE GRIEKEN

De term epiek wordt gebruikt als verzamelnaam voor alle verhalende literaire werken. De belangrijkste vorm van epiek is die van het epos. In het epos zijn de twee basisvormen van het vertellen in combinatie aanwezig: de "verslaggevende" vertelling bij monde van de zanger / dichter en de "dramatische" vertelling door middel van de directe weergave van de woorden van de personages.

Belangrijke kenmerken van het Griekse epos zijn:

Het onderwerp: De handelende personen zijn helden uit het verleden en goden, die rechtstreeks in de handeling ingrijpen en daaraan ook zelf deelnemen.

De hoofdlijnen van het verhaal waren bij het publiek bekend; de zanger / dichter boeide zijn publiek meer door de manier waarop hij zijn verhaal vertelde dan door de feitelijke inhoud en de afloop ervan.

Het verhaal wordt gepresenteerd als de weergave van historische gebeurtenissen; de zanger / dichter beroept zich op de Muze voor de juistheid van zijn verhaal.

De taal: De zanger / dichter gebruikt een door een langdurige traditie gevormde kunsttaal, die in deze vorm nooit is gesproken.

De versmaat: de dactylische hexameter.

Tussen 1400 en 800 voor Christus werden aan de hoven van vorsten en vermoedelijk ook bij feesten en religieuze ceremonies die bestemd waren voor het volk, epische gezangen voorgedragen door beroepszangers (*δοῦλοί*), die zich daarbij begeleidden op een snaarinstrument. Deze zangers stonden in een ambachtelijke traditie. Zij waren in staat improviserend liederen voor te dragen, omdat elementen die zij uit de traditie hadden overgenomen hen daarbij hielpen, zowel wat inhoud (mythen) als vorm (versmaat, kunsttaal) betreft. De epische verhalen werden zo van generatie op generatie mondeling overgeleverd, maar werden waarschijnlijk vaak aan de veranderende situatie aangepast. Er ontstonden cycli rond helden (b.v. de Argonauten), steden (met name Mycene en Thebe), en vooral rond de Trojaanse oorlog en de terugkeer (*ὑπόστοι*) van de Griekse aanvoerders na afloop daarvan.

Waarschijnlijk in de achtste eeuw voor Christus mondde de mondelinge epische traditie uit in de Ilias en de Odyssee. Deze gedichten staan traditioneel op naam van Homerus. Van de persoon en het leven van Homerus was al in de oudheid niets met zekerheid bekend. Hij was waarschijnlijk een beroepszanger die, zoals zijn voorgangers gebruik makend van oudere verhalen, verhalen rond Achilles respectievelijk Odysseus concentreerde, aanvulde en tot een nieuwe eenheid bracht. Hoe en wanneer de beide epen zijn ontstaan en of de Ilias en de Odyssee beide wel van de hand van één en dezelfde dichter zijn, is niet met zekerheid vast te stellen; het complex van deze vragen noemt men wel "de Homerische kwestie".

Met de opkomst van het schrift verdween de traditie van mondelinge improvisatie. In de zesde eeuw voor Christus werd

in Athene op initiatief van Pseistratus een tekst van de Ilias en de Odyssee vastgelegd ten behoeve van de voordrachten door 'rhapsoden' (*ῥαψῳδοί*) tijdens de Panathenseën.

Met name de tragische dichters bleven zich bezig houden met mythologische onderwerpen uit de epische traditie, maar zij maakten deze onderwerpen dienstbaar aan hun nieuwe poëtische intenties. De epische traditie vormde voor hen het uitgangspunt en referentiekader.

Tussen de zevende en derde eeuw v. Chr. ontstonden de zogenaamde Homerische hymnen: kleinschalige composities, gedicht in epische taal en versmaat. Waarschijnlijk werden ze voorgedragen bij religieuze feesten als inleiding op de voordracht van de grote epen. De god ter ere van wie het feest gevierd werd, stond centraal in de hymne. De inhoud was van verhalende aard en betrof vooral de geboorte van de godheid en zijn/haar grote daden.

Vanaf de derde eeuw voor Christus legden Alexandrijnse geleerden de tekst van de Ilias en de Odyssee, zoals die ons is overgeleverd, vast en maakten een definitieve indeling in 2 keer 24 boeken.

Deze geleerden schreven zelf ook epische poëzie, bestemd voor een klein publiek, dat met de inhoud en de vorm van de oudere literatuur vertrouwd was en dat de dichter vooral waardeerde om de manier waarop hij wat de traditie bood wist te vernieuwen en te variëren. De ideologische betekenis die vooral de Ilias voor de Grieken in de klassieke periode had gekregen, is deze poëzie, die vooral met literaire bedoelingen geschreven is, vreemd. Het epos had het karakter van een cultuurepos gekregen.

Het werd in hun kring als onmogelijk beschouwd de volmaaktheid van Homerus te benaderen. Noch Callimachus, noch Apollonius van Rhodus kozen daarom dan ook voor een organische compositie.

Callimachus koos voor de episodische vorm binnen het kader van een raamvertelling. In zijn Aitia bracht hij vele korte vertellingen onder ter verklaring van bestaande namen en gebruiken. In zijn Hymnen volgde hij het patroon en de omvang van de Homerische hymnen.

Apollonius van Rhodus prefereerde een cyclisch kader. In zijn Argonautica (bijna 6000 verzen), waarin hij meer dan Callimachus aansloot bij de Homerische traditie, treden vooral de romantische en psychologiserende aspecten nadrukkelijk op de voorgrond.

Samen met Homerus zijn met name de Alexandrijnse dichters van grote betekenis geweest voor Vergilius, die in zijn Aeneis een nationaal epos schreef dat zonder hun voorbeeld ondenkbaar is.

Er wordt van uitgegaan dat ter illustratie van de overeenkomsten en verschillen tussen het Homerische en het hellenistische epos Apollonius' verhaal van Jason's verblijf op Lemnos (Argonautica I, 609-910) in vertaling is gelezen.

De kandidaat kan in voorgelegde teksten kenmerkende eigenschappen van het Homerische epos herkennen en toelichten.

De kandidaat kan vragen beantwoorden over de geschiedenis van het Griekse epos aan de hand van een voorgelegde tekst.

De kandidaat kan aan de hand van voorgelegde teksten overeenkomsten en verschillen tussen het Homerische en het Hellenistische epos herkennen en toelichten.

2. DE ILIAS, DE GEBEURTENISSEN ROND DE TROJAANSE OORLOG EN ENKELE CENTRALE BEGRIPPEN

Homerus concentreert in de Ilias het verhaal van de oorlog om Troje in een korte periode tegen het einde van de oorlog rond de wrok van Achilles om miskenning van zijn verdiensten door Agamemnon.

2.1 De voorgeschiedenis

Verondersteld wordt dat aandacht is gegeven aan de belangrijkste gebeurtenissen die tot de voorgeschiedenis van de Ilias behoren, zoals

- de bouw van de Trojaanse muren door Apollo en Poseidon.
- de bruiloft van Peleus en Thetis.
- het Parisoordeel.
- de schaking van Helena.
- het vertrek van de Griekse vloot naar Troje met de gebeurtenissen in Aulis.

2.2 Korte inhoud van de Ilias

En in het leger uitgebroken besmettelijke ziekte is door de ziener Calchas toegeschreven aan het feit, dat Apollo vervoort is omdat Agamemnon de dochter van de priester Chryseis krijgsgevangen heeft gemaakt en weigert terug te geven. Agamemnon ziet zich gedwongen Chryseis terug te geven en eist van Achilles als compensatie Briseis. Hierop weigert Achilles nog verder aan de oorlog deel te nemen en trekt zich met zijn Myrmidoniërs uit de strijd terug. Zijn moeder Thetis haalt Zeus over de Trojanen tijdelijk te steunen en zo Agamemnon tot het besef te laten komen dat hij het prestige van Achilles niet straffeloos kan veronachtzamen. De Grieken vechten verder zonder Achilles. Menelaus en Paris, de helden die elkaar Helena betwisten, besluiten op voorstel van Hector een tweegevecht aan te gaan om zo een eind aan de oorlog te maken. Er wordt daartoe een wapenstilstand gesloten. Wanneer Paris dreigt te verliezen, wordt hij door Aphrodite uit de strijd gemaakt. De wapenstilstand wordt verbroken wanneer de Trojaan Pandarus met een pijlschot Menelaus verwondt. In de strijd die dan ontstaat, mengen zich de goden. Diomedes strijdt tegen Aphrodite, Ares en Artemis. Een tweegevecht tussen Ajax en Hector eindigt onbeslist; de Grieken lijden grote verliezen. Een poging van Agamemnon door middel van een gezantschap een verzoening met Achilles tot stand te brengen, strandt op Achilles' onverzoenlijke wrok. De Trojanen schakelen een aantal belangrijke Griekse helden - onder wie Agamemnon - uit en doorbreken de muur rond het Griekse scheepskamp. Hector steekt een van de schepen in brand. Dan geeft Achilles gehoor aan het verzoek van zijn vriend Patroclus hem zijn wapenrusting te lenen. Patroclus mengt zich in de strijd, drijft de Trojanen terug van de schepen, maar wordt zelf door Hector gedood. Het conflict met Agamemnon heeft nu voor Achilles zijn belang verloren. Op verzoek van Thetis vervaardigt Hephaestus voor hem een nieuwe wapenrusting. Hiermee uitgerust begeeft hij zich in de strijd. De Trojanen, die aan de door Achilles aangerichte slachting weten te ontkomen, vluchten allen de stad in. Alleen Hector wacht Achilles op. Achilles doodt hem, bindt zijn lijk achter zijn strijdwagen en sleept het naar zijn kamp. Na de verbranding van Patroclus' lijk

grijpt Zeus in ten gunste van Hector: op zijn instigatie gaat Priamus naar Achilles, koopt het lijk van zijn zoon Ios en keert ermee terug naar Troje. Andromache, Hecabe en Helena weeklagen bij het lijk van Hector; Hector's lijk wordt tenslotte verbrand.

2.3 Gebeurtenissen na de Ilias

Verondersteld wordt dat aandacht is gegeven aan de belangrijkste gebeurtenissen in de verdere strijd om Troje en rond de terugkeer van de Griekse helden, zoals

- de dood van Achilles.
- de inname van Troje.
- de zelfmoord van Ajax.
- de terugkeer van Agamemnon met Cassandra naar Mycene en hun vermoording door Clytaemnestra.
- de terugkeer van Odysseus:
- zijn avonturen bij de Cycopen, de Lotophagen, de Cycloop Polyphemus, Circe, zijn rels naar de Onderwereld, de Sirenen, Scylla en Charybdis, de runderen van Helios, Calypso en zijn verblijf bij de Phaeaken.
- zijn aankomst op Ithaca, zijn ontmoeting met Telemachus in de hut van Eumaeus, de wraakneming op de vrijers en zijn hereniging met Penelope.

2.4 Normen en waarden

Het stelsel van normen en waarden dat in de door Homerus beschreven samenleving geldt, vertoont overeenkomsten met belangrijke kenmerken van wat in de culturele anthropologie bekend staat als een 'shame culture'.

Het prestige en de roem van de Homerische held berusten op zijn prestaties op het slagveld en in de vergedering. Erkenning van die prestaties (τιμή) is essentieel: verdienste (ἀρετή) zonder erkenning is geen verdienste. Tekortschieten op het slagveld is αἰσχρόν: het maakt iemand tot een κακός en brengt schande; de beduchtheid daarvoor (αἰδώς) brengt de held ertoe in kritieke situaties tot het uiterste te gaan. Fouten zijn alleen fouten vanwege de negatieve gevolgen die ze hebben en zijn daarom fataal voor het prestige van de held, die zich er hoogstens voor kan excuseren op grond van tijdelijke verblinding (ἄτη).

De kandidaat kan een voorgelegde gelezen of ongelezen passage uit de Ilias plaatsen binnen de opbouw van de totale Ilias. De bovenstaande eigennamen en gebeurtenissen zullen bij een voorgelegde ongelezen passage in principe niet worden geannoteerd....

De kandidaat kan aan de bovengenoemde begrippen in de context van een hem voorgelegde passage de juiste waarde toekennen.

3. DE MYCEENSE BESCHAVING, DE DONKERE EEUWEN EN HOMERUS

Vanaf ca. 1600 voor het begin van onze jaartelling ontwikkelde zich op een aantal plaatsen op het Griekse vasteland de Myceense beschaving. Er ontstonden goed georganiseerde staatjes, die waarschijnlijk onafhankelijk van elkaar waren. Elk staatje werd bestuurd door een vorst, wanax (ἄναξ), die in zijn paleis met behulp van zijn beamten een gedetailleerde administratie voerde, vastgelegd op kleitabletten in het zogenaamde Lineair B.

De rijkdom in de paleizen was groot (het "goudrijke Mycene"), getuige o.a. de rijke archeologische vondsten van grafgraven, die de overleden vorst werden meegegeven. Naast speciaal voor de goden, de vorst en de edelen bestemd terrein (τέμενος) was er ook gemeenschapsgrond, in beheer bij de mensen die

het gebied bewoonden (δαμοσ). Er waren verder gespecialiseerde ambachtslieden, van wie de voorlieden waarschijnlijk kwasielais (βασιλεις) genoemd werden; ook kende men slavernij. De Myceense beschaving was een militante beschaving. Dat blijkt o.a. uit de zwaar ommuurde paleizen en de goede bewapening (bronzen slagwaarden, scheenplaten, helmen, manshoge schilden en strijdswagens). Met hun schepen dreeven de Myceners handel en bedreven zij piraterij; hun handelscontacten strekten zich uit tot o.a. Creta, Italië, Egypte en Klein-Azië. Op veel plaatsen langs de Middellandse Zee ontstonden Myceense vestigingen.

Tegen het einde van de dertiende eeuw was de bloei van de Myceense cultuur voorbij. De paleizen werden verwoest of raakten in verval, de techniek van het schrijven raakte in onbruik, de paleisarchieven werden niet meer bijgehouden. Misschien heeft dit te maken met het binnentrekken van de Doriërs. Een deel van de bevolking nam de wijk naar o.a. eilanden in de Egeïsche Zee, Cyprus en de kust van Klein-Azië (Ionië). In deze laatste regio ontwikkelde zich een hoogstaande cultuur, waarin de reeds in de Myceense tijd ontstane epische traditie haar hoogste bloei bereikte. Centra van deze cultuur waren Milete en Smyrna.

Op het vasteland van Griekenland liep de bronstijd ten einde; als gewoon gebruiksmetaal werd brons geleidelijk door ijzer vervangen. Een feudale maatschappij ontwikkelde zich, met kleine, veelal arme staatjes, elk geleid door een basileus. Over de periode tussen 1000 en 800 is weinig met zekerheid te zeggen; men noemt deze periode daarom wel de Donkere Eeuwen.

Voor onze kennis van de Myceense beschaving en de tijd erna kunnen we ons baseren op de Lineair B tabletten, op archeologische gegevens en, zij het in mindere mate, op Homerus.

Het archeologisch onderzoek kwam pas goed op gang toen eind vorige eeuw Heinrich Schliemann Troje ontdekte; één van de lagen van de door hem ondernomen opgraving meende hij zelfs als het Homerische Troje te kunnen identificeren. Ook in Mycene deed hij onderzoek; hij interpreteerde een door hem gevonden graf als het graf van Agamemnon. Nog steeds leveren opgravingen op Creta en Cyprus, in Myceense centra als Tiryns en Pylus, nieuwe gegevens op over de Myceense periode.

Door de ontcijfering van het Lineair B (vanaf de jaren '50) is komen vast te staan dat de Myceners een Grieks dialect gesproken hebben. Overigens blijken de kleitabletten uitsluitend administratieve teksten te bevatten.

De kandidaat kan vragen beantwoorden over de historische achtergronden naar aanleiding van een gelezen dan wel onbekende voorgelegde tekst.

4. GRIEKSE TEKSTEN, TEKSTEN IN VERTALING EN SECUNDAIRE LITERAATUUR

Bij de volgende tekstkeuze uit de Ilias staan Hector en Achilles en met name hun confrontatie centraal. Teksten waarvan de lectuur in vertaling wordt verondersteld, zijn gemarkeerd met een asterisk.

I, 1-7 Proloog van de Ilias.

* VI, 237-311 Hector, teruggekeerd van het slagveld, ontmoet Hecabe; het offer van Pallas Athene.

* VI, 312-368 Hector ontmoet Paris en Helena.

VI, 369-502 Hector en Andromache.

* VI, 503-529 Hector ontmoet Paris; samen gaan zij naar het slagveld.

* XVI, 698-725 Apollo spoort Hector aan tegen Patroclus ten

strijde te trekken.

XVI, 726-782 Patroclus doodt de wagenmenner van Hector. XVI, 783-815 Apollo mengt zich in de strijd; Patroclus wordt gewond.

XVI, 816-867 De dood van Patroclus.

* XVIII, 1-34 Reactie van Achilles op de dood van Patroclus.

* XX, 353-454 Achilles en Hector ontmoeten elkaar op het slagveld.

XXII, 1-89 Hector wordt door Priamus en Hecabe aangespoord te vluchten binnen de muren van Troje.

* XXII, 90-130 Hector wacht buiten Troje Achilles op.

XXII, 131-166 Hector vlucht, Achilles achtervolgt hem.

XXII, 167-187 Zeus heeft medelijden met Hector, maar Athene wil zijn dood.

XXII, 188-223 Hector wordt door Apollo geholpen; Athene helpt Achilles.

XXII, 224-272 Hectors voorstel voor een overeenkomst wordt door Achilles afgeslagen.

XXII, 273-404 Hector wordt door Achilles gedood.

* XXII, 405-436 Hector beklagd door zijn ouders.

* XXII, 437-515 Andromache ziet hoe Achilles het lijk van Hector achter zijn wagen aan sleept.

* XXIV, 1-22 Achilles sleept het lijk van Hector dagelijks om het graf van Patroclus.

* XXIV, 23-119 De goden vergaderen over Achilles en Hector.

* XXIV, 120-467 Thetis gaat naar Achilles; Priamus gaat naar Achilles om het lijk van Hector los te kopen.

XXIV, 468-590 De ontmoeting van Achilles en Priamus.

* XXIV, 591-718 Het verblijf van Priamus bij Achilles.

* XXIV, 719-804 Priamus keert met het lijk van Hector terug; Andromache, Hecabe en Helena jammeren bij het lijk van Hector; de crematie van Hector.

De kandidaat kan vragen beantwoorden over de gelezen authentieke teksten, teksten in vertaling en secundaire literatuur.

Van de kandidaat wordt verwacht dat hij de in het pensum van authentieke teksten en teksten in vertaling voorkomende namen, termen en begrippen kent. De voorgelegde teksten worden op dit punt in principe niet geannoteerd.

NB. Ook morfologische en syntactische verschijnselen in de gelezen teksten zullen in principe niet worden geannoteerd.

5. TAALIGEN

De minimumkennis op het gebied van de morfologie en syntaxis bij Homerus die het uitgangspunt vormt bij de bestudering en annotatie van de authentieke teksten, is omschreven in een bijlage bij deze syllabus. Deze omschrijving is gebaseerd op de door de CEVO vastgestelde minimumkennis op het gebied van morfologie en syntaxis van Attisch en Atticistisch proza (Zoetermeer 1989).

De kandidaat kan zijn kennis van morfologische en syntactische verschijnselen demonstreren door het vertalen van een ongeziene authentieke tekst, die qua aard en moeilijkheidsgraad nauw aansluit bij de gelezen teksten, waarbij de betreffende verschijnselen in principe niet worden geannoteerd.

6. METRIEK, STIJL, LITERAIRE VORMGEVING EN VERTELTECHNIEK

Verondersteld wordt dat aandacht is besteed aan de volgende onderwerpen:

- Het gegeven dat het epos in een kunsttaal is geschreven, in een voor het genre typerend metrum en taalgebruik.

- De dactylische hexameter (caesuur en bucolische diairesis).
- Het feit dat de vormgeving van de tekst kenmerken vertoont van orale compositie (herhaling van verzen, formulaire dictie, d.w.z. de mogelijkheid om conjuncties, nomina, verba enz. met behulp van flexibel materiaal zó aan te vullen, dat ze ritmische segmenten van het vers vullen).
- Het gebruik van vergelijkingen; de Homerische vergelijking in zijn relatie tot de context.
- Impliciete en expliciete vooruitwijzingen (zoals bijv. naar de op handen zijnde, maar in de Ilias niet beschreven, dood van Achilles).
- De rol van de goden in het verhaal.

De kandidaat kan een regelmatig gevormde hexameter scanderen.

De kandidaat kan in een voorgelegde gelezen dan wel nieuwe authentieke tekst voorbeelden van stijlmiddelen en verteltechniek benoemen en er de functie van aangeven.

De kandidaat kan aspecten van oraal-formulaire techniek aanwijzen en toelichten.

De kandidaat kan Homerische vergelijkingen herkennen en analyseren.

7. RECEPTIE

7.1 Het epos in het algemeen

Het Homerische epos behoort tot de zgn. "heroïsche" poëzie, die in veel culturen over de hele wereld aangetroffen wordt: zowel binnen als buiten Europa treft men orale poëzie aan met vergelijkbare kenmerken. Steeds lijkt het dat het in deze heroïsche poëzie oorspronkelijk de bedoeling geweest is om door het vertellen van verhalen de faam in stand te houden en te vergroten van helden van wier kracht en moed het leven, welzijn en prestige van hun volk hebben afgehangen.

7.2. Het Homerische epos

Verondersteld wordt dat aandacht is besteed aan:

- a De waardering voor en de kritiek op Homerus bij de Grieken in de Oudheid (met name Plato en Aristoteles).
- b De Aeneis van Vergilius; *imitatio* en *emulatio*; de voorbeeldfunctie van Ilias en Odyssee voor de opbouw van de Aeneis met zijn tweedeling: zwerftochten van Aeneas en strijd in Latium.
- c De geschiedenis van de waardering van Homerus in West-Europa.
- d De waardering voor Homerus in onze tijd, die zich o.a. uit in het steeds weer toegankelijk maken van de Ilias en de Odyssee, ook voor een publiek dat die gedichten niet in het origineel kan lezen; de criteria die vertalers in proza en/of poëzie hanteren bij het weergeven van het origineel in het Nederlands.
- e Homerische motieven en elementen in de Europese literatuur en beeldende kunst.

- Ter illustratie van het onder b. genoemde wordt de lectuur verondersteld van Vergilius, Aeneis, XII, 430-467 en 697-952 (in vertaling).
- Ter illustratie van het onder d. genoemde wordt de lectuur verondersteld van Ilias, VI, 369-502 in de vertalingen van M.A. Schwarz, H.J. de Roy van Zuydewijn en P.C. Boutens.
- Ter illustratie van het onder e. bedoelde kunnen bijvoorbeeld dienen Chr. Wolf, Cassandra. (Nederlandse vertaling 1983 p. 73 "Oorlog mocht men het niet noemen..." tot en met pag. 139 "Ze komen"), C. Pavese, Gesprekken met Leuco. (Ned. vertaling

door C. van Gruting-Veniet & E. Tavanti-van Gruting, Amsterdam 1987, p. 77-81) of Phillip Parotti, De Griekse veldheren aan het woord. Herinneringen aan de Trojaanse oorlog. (Ned. Vertaling door J. Commandeur, Amsterdam 1987, Hfdst. I - V).

De kandidaat kan aan de hand van voorgelegde teksten de algemene kenmerken van heroïsche poëzie herkennen.

De kandidaat kan naar aanleiding van een voorgelegde tekst punten van kritiek op en waardering van Homerus, die daarin tot uitdrukking komen, toelichten.

De kandidaat kan aan de hand van voorgelegde teksten kenmerkende overeenkomsten en verschillen tussen het Homerische epos en de Aeneis herkennen en toelichten.

De kandidaat kan een passage uit een of meer Nederlandse vertalingen vergelijken met het Griekse origineel en op grond van deze vergelijking evalueren. NB De tekst van het origineel NB De tekst van het origineel zal gekozen worden uit het in het Grieks gelezen pensum.

De kandidaat kan vragen beantwoorden naar aanleiding van een voorgelegde passage uit de bovengenoemde literatuur.

Bijlage bij de syllabus Griekse epiek, Homerus, paragraaf 6.

De lijst is gebaseerd op de minimumkennis van het Attisch en is aangevuld met bijzonderheden die geregeld voorkomen bij Homerus.

MORFOLOGIE

Algemeen

Homerus:

- Het gebruik van niet-gecontraheerde vormen.
- De samentrekking van -εο tot -εϋ.
- Metathesis quantitatis.
- Elisie.
- Apokope.
- Assimilatie.
- Krasis.
- Metrische rekking/diektasis.
- Verdubbeling van de consonant (ελλαβον).
- De suffixen -φι, -θη, -θεν, -δε/-σε.
- De genitivus enkelvoud mannelijk van de o-stammen op -ιοο en -οο.
- De genitivus meervoud van de a- en o-stammen op -άων en -έων.
- De dativus meervoud op van de a- en de o-stammen -ησι(ν).
- ης en -οισι(ν).
- Effecten van het verdwijnen van de digamma.
- Geen dualis-vormen.

1 Nomina

Alleen singularis en pluralis.

1.1 Substantiva, inclusief het lidwoord

De regelmatige verbuiging van de a-stammen, type μάχη, πολίτης, οίκια, δόξα, νεανίας.

Homerus:

- type ατήη als μάχη.
- De nominativus singularis van de mannelijke a-stammen op -α
- De genitivus singularis van de mannelijke a-stammen op -αο of -εο.

De regelmatige verbuiging van de o-stammen, type θεός, νόος (hierbij ook υἱός volgens o-declinatie).

Homerus:

- υἱός volgens de declinatie van de medeklinkerstemmen.

De regelmatige verbuiging van de medeklinkerstemmen

op λ, ρ, type ἄλς, φῶρ, ἀνήρ/πατήρ

op π, β, φ type Κόκλωψ

op κ, γ, χ type κήρυξ

op τ, δ, θ type παῖς, ὄνομα

op ν, ντ type λήψην, γέρον, γίγας.

Homerus:

- De accusativus singularis op -ν of -α (ἔριν, ἔριδα).

- De dativus pluralis op -εσσι(ν)/-(σ)σι(ν).

- De afwijkende verbuiging van δόρυ, δουρός/δούρατος etc.

De regelmatige verbuiging van de stammen op -σ, type γένος, Σακράτης, Περικλής.

Homerus:

- De dativus pluralis op -εσσι(ν)/-(σ)σι(ν).

De regelmatige verbuiging van de stammen op -ι, -υ, -ευ, type πόλις, ἰχθύς, βασιλεύς.

Homerus:

- De genitivi singularis (πόλιος, βασιλῆος).

- De dativus pluralis op -εσσι(ν)/-(σ)σι(ν).

De verbuiging van ναός en Ζεύς.

Homerus:

- De verbuiging van ναός, Ζεύς.

1.2 Adiectiva

De regelmatige verbuiging mannelijk, vrouwelijk en onzijdig van de types

ἀγαθός, ἀπλοός, ἀργυρούς, inclusief de adiectiva van twee uitgangen.

Homerus:

- De nominativus singularis vrouwelijk -η óók na ε, ι, ρ.

- De verbuiging van πολλός-πολλή-πολλόν.

De regelmatige verbuiging van de types

μέλας, εὐδαίμων, ἕκων, πᾶς, ὄξυς, ἀληθής (niet type ὑγιής).

Homerus:

- De dativus pluralis op -εσσι(ν)/-(σ)σι(ν).

- πολύς volgens het type ὄξυς.

De verbuiging mannelijk, vrouwelijk en onzijdig van πολύς en μέγας.

De betekenis van ἄλλος in constructies als ἄλλουδης ἄλλος.

Comparativus en superlativus op -(εσ)τερος, -(εσ)τατος εν -(ι)ων, -ιστος.

N.B. Van de verbuiging van de vormen op -(ι)ων alleen de ongecontraheerde vormen.

1.3 Adverbia

Positivus op -ως en de accusativus adverbialis.

Comparativus op -(εσ)τερον en -(ι)ων.

Superlativus op -(εσ)τατα en -ιστα.

1.4 Numeralia

De verbuiging mannelijk, vrouwelijk en onzijdig van εἷς, δύο, τρεῖς, οὐδέεις en μηδέεις.

Homerus:

- ἰός, δύο, δοῖός.

1.5 Pronomina

De verbuiging mannelijk, vrouwelijk en onzijdig, en het gebruik van de pronomina personalia van de eerste en tweede persoon singularis en pluralis.

Homerus:

- De verbuiging mannelijk, vrouwelijk en onzijdig, en het gebruik van de pronomina personalia van de eerste, tweede en derde persoon singularis en pluralis (geen dualis).

De verbuiging van de direct reflexieve pronomina ἐμαυτοῦ, σ(ε)αυτοῦ, ἑαυτοῦ (iet αὐτοῦ en αφων αὐτῶν).

Homerus:

- De pronomina personalia worden zonder αὐτός óók reflexief gebruikt.

De verbuiging van het pronomem reciprocum ἀλλήλων.

De verbuiging van de pronomina possessiva.

Homerus:

- De vormen van het pronomem possessivum.

- De functie van φίλος als pronomem possessivum.

- De dativus possessivus als pronomem possessivum.

De verbuiging van de pronomina demonstrativa ὅδε, οὗτος en ἐκεῖνος (geen vormen met εἰς deiktische ι).

Homerus:

- Lidwoord met demonstratieve betekenis.

- De dativus pluralis τοῖσδεα(σ)ι.

- De vormen van de demonstrativa.

De verbuiging van de pronomina relativa definita.

Homerus:

- De genitivus singularis mannelijk δου.

- De functie van het lidwoord als relativum.

- De toevoeging τε bij het relativum om een generaliserende nuance aan te geven.

De verbuiging van de pronomina relativa indefinita.

Homerus:

- De vormen δι(τ)ευ, δετεφ, δετων, ἄστα.

De verbuiging van het pronomem interrogativum.

Homerus:

- De vormen τέω/τεῶ, τέφ, τέων.

De verbuiging van het pronomem indefinitum.

Homerus:

- De vormen τεο/τευ, τεφ, τεων.

- οὔτις en μήτις.

2 Het verbum

2.1 Algemeen

Vorm en functie van het augment.

Homerus:

- Het wegblijven van het augment in historische tijden.

- Het augmentum syllabicum voor een klinker (ἐηκα).

Vorm en functie van de reduplicatie.

Homerus:

- Het voorkomen van reduplicatie in praesens, futurum en aoristus.

- De Attische reduplicatie.

De begrippen stam, wortel, stem- en wortelverandering.

Het begrip praesensversterking.

Homerus:

- Het iteratief suffix -σκ - in historische tijden.

De vorming, inclusief de belangrijkste klankwetten, en de regelmatige vervoeging/verbuiging, singularis en pluralis van:

- indicativus, coniunctivus, optativus, imperativus (alleen de tweede persoon).
- participium en infinitivus.
- actvum, medium, passivum.
- praesens, imperfectum, aoristus, perfectum, plusquamperfectum, futurum simplex.

Homerus:

indicativus:

- De 2de persoon enkelvoud medium op -ει/-ηαι en -εο.
- De 1ste persoon meervoud medium op -μεθα/-μεθα.
- De 3de persoon meervoud medium op -αται en -ατο (gevoocalliseerde v).
- De 3de persoon meervoud in historische tijden op -αν, -εν en -ον.

coniunctivus:

- De themavocaal ε/ο als kenmerk van de coniunctivus.
- De 1ste, 2de en 3de persoon enkelvoud actief op -ω(μ), -ης(θα), -ης(σι(v)).
- De 2de persoon enkelvoud medium op -αι.
- De 1ste persoon meervoud medium op -μεθα/-μεθα.
- De 3de persoon meervoud medium op -αται.

optativus:

- De 3de persoon meervoud medium op -ατο.

infinitivus:

- De infinitivusuitgangen -μεναι en -μεν.

2.2 Praesens en imperfectum

De vorming en vervoeging van de thematische praesentia, inclusief die van de contracta.

De vorming en vervoeging van de athematische praesentia.

De vorming en vervoeging van εἶμι en εἶμι.

Homerus:

- Athematische vormen bij thematische verba.
- Thematische vormen bij athematische verba.
- De vervoeging van εἶμι en εἶμι.

2.3 Aoristus actvum en medium

De vorming en vervoeging van de sigmatische en pseudo-sigmatische aoristus.

De vorming en vervoeging van de thematische aoristus.

De vorming en vervoeging van de wortelaoristus.

De vormen en vervoeging van de aoristus van τίθημι, δίδωμι en ἵστημι.

Homerus:

- De aoristus "mixtus": ἀΐετε, ἐβήσετο, ἐδόσετο, ἴξον, ὄρσεο, ὀσατε.

De onderstaande onregelmatige aoristusvormen:

De sigmatische aoristus: ἀπάλεσα, ἐδέησε, ἔδοξα, ἤλασα, ἔκάλεσα, ὄμωσα, ἔθρενα.

Homerus:

- ἐγενάμην, ἦνεικα, ἔχε(ν)α, ἦξα, ἐδυνήσαμην, ἐφρα(σ)άμην.

De thematische aoristus: ἤγαγον, ἔλυν, ἀπέθανον, ἀπαλόμην, ἀφικόμην, ἔβαλον, ἐγενόμην, ἐσπόμην, ἤλθον, ἠρόμην, ἐφαγον, ἤφρον, ἔσχον, ἔλαβον, ἔλαθον, ἔπιν, ἔλιπον, ἔμαθον, ἔιδον, ἔπαθον, ἐπιθόμην, ἔπιον, ἔπεσον, ἐπυθόμην, ἔτεμον, ἔτεκον, ἔτραπον/ἐτραπόμην, ἔδραμον, ὕπεσχόμην, ἔλαξον, ἔτυχον, ἦνεγκον, ἐφύγον.

Homerus:

- ἔλυν, ἤλυθον, ἔσχεθον, πότιμον ἐπισπεν, ἔκταν, ὄφρον, ἐνήσομαι, (ἐ)πέπιθον, ἐκίον/(μετ-)εκίαθον, ἐκλυον/ἐκέκλυον, ἐτέτυκον,

ἐπέφραδον.

De wortel-/stemsoristus: ἔβην, ἔγνων, ἔδυν, ἔστην, ἔφυν, ἐχάρη

Homerus:

- ἔτλιν.

2.4 Aoristus passief en intransitief-reflexief

De vorming en vervoeging van de aoristus op -θη en -ην.

Homerus:

- De 3de persoon meervoud indicativus op -εν.

De onderstaande onregelmatige aoristusvormen:

Op -θη

ἠρέθην, ἠλούσθην, ἐβλήθην, ἐβουλήθην, ἐγνώσθην, ἐδέθηθην, ἠρέθην, ἐκλήθην, ἐλήφθην, ἐρήθην, ἐμνήσθην, ὄρθην, ἠνέχθη.

Homerus:

- ἐδήθην, ἐφράσθην.

Op -ην

ἠλλάγην, διεφάρθην, ἐμάνην, συνελέγην, ἐτράπην, ἐτράφην, ἐφάρην.

Homerus:

- ἐδάμην, ἐτάρπην.
- Voorts de aoristusvormen: ἐβλήμην, ἐδέγμην, ἐλέγμην, ἔσυστο, ὄρτο.

2.5 Perfectum en plusquamperfectum actief

N.B. 1 Niet de coniunctivus en optativus.

N.B. 2 Van het plusquamperfectum alleen de uitgangen -η, -ης, -ει, -εμεν, -ετε, -εσαν.

De vorming en vervoeging van het kappa-perfectum.

De vorming en vervoeging van het geaspirerde perfectum.

De vorming en vervoeging van het wortelperfectum.

De vervoeging van οἶδα, οἶκα, δέδοικα, ἔστηκα, τέθηκα.

Homerus:

- De eerste persoon van het plusquamperfectum actvum op -εα.

De onderstaande onregelmatige perfectum-vormen:

ἀκήκοα, ἀπόλωλα, γέγονα, ἐλήλυθα, ἤρρηκα, ἐληφα, εἴρηκα, λέλοπα, ἔδρακα, πέπονθα, πέποιθα, πέφηνα, πέφυγα.

Homerus:

- (βέθηκα) βέβαμεν, βεβάσαι, βεβῶς, ἐλήλυθα, ὄπωπα, ὄρωρα, πέτοκα, ἄνωγα, (μέμονα) μέμαμεν, μέματε, μεμάσαι, μεμάς, δεῖδα, (γέγονα) γεγάσαι, γεγαῶς.

2.6 Perfectum en plusquamperfectum medium/passief

N.B. Niet de coniunctivus en optativus.

De onderstaande onregelmatige perfectumvormen:

ἀφγμαι, ἐδέοκα, εἴρημαι.

Homerus:

- ἐβέλημαι, δέδημαι, μέμνημαι, πέπνυμαι, ἔσσυμαι, τέτυγμαι.

2.7 Futurum simplex, actvum en medium

De vorming en vervoeging van het sigmatisch futurum.

De vorming en vervoeging van het futurum atticum.

De onderstaande onregelmatige futurumvormen:

ἀκούσομαι, ἀποθανοῦμαι, ἀπολοῦμαι, βήσομαι, βουλήσομαι, γενήσομαι, δεήσει, δόξω, ἔσομαι, ἔλω, εἶμι / ἐλεύσομαι, εἰρήσω,

ἔξω/σχήσω, ὑποσχίσομαι, καλῶ, λήψομαι, ἐπιλήσομαι, ἐρῶ, εἰσομαι, ὄψομαι, πεισομαι, πεσομαι, πεύσομαι, τεύζομαι, οἶσω, φεύξομαι, χαρήσω.

Homerus:

- ἔρξω, ἔξομαι, τεύζω, τλήσομαι.

SYNTAXIS

1 Congruentie

Congruentie tussen subject en praedicaat, inclusief de regel betreffende het onzijdig meervoud.

Congruentie tussen substantivum en adiectivum; adiectiva van twee uitgangen.

Congruentie tussen een pronominaal subject en praedicaats-nomen

Congruentie tussen een praedicatieve bepaling en het bepaalde.

Homerus:

- Bij een subject in het neutrum plurele staat het verbum dikwijls eveneens in de pluralis.

2 De vertaalmogelijkheden van comparativus en superlativus

3 Functies van de pronomina

Het gebruik van de pronomina possessiva.

Het gebruik van de pronomina demonstrativa.

Het gebruik van de pronomina relativa:

- relatieve aansluiting.

- attractie met een in de hoofdzin uitgedrukt antecedent.

- eenvoudige gevallen van een relativum met ingesloten antecedent.

N.B. Niet bekend worden verondersteld: attractio inversa en gevallen waarin het antecedent in de relatieve bijzin staat.

4 Functies van het lidwoord

- Het ontbreken van het lidwoord bij een praedicaatsnomen en bij praedicatieve bepalingen.

- Het gebruik van het lidwoord bij een attributieve bepaling.

- Substantivering van voorzetselgroepen, infinitivi, participia, adiectiva en adverbia door middel van het lidwoord.

- Het gebruik van het lidwoord bij eiggennamen en algemene zegswijzen.

- Het gebruik van het lidwoord bij - αὐτός, πᾶς, μέσος en ἄλλος.

- De verbindingen - ὁ μὲν ... ὁ δὲ en οἱ μὲν ... οἱ δὲ.

5 Functies van de naamvallen

5.1 De nominativus

- subject, praedicaatsnomen.

5.2 De genitivus

- als noodzakelijke aanvulling bij verba.

- possessivus, subjectivus, objectivus, partitivus, separativus, comparationis, causae, temporis.

Homerus:

- locativus.

5.3 De dativus

- als noodzakelijke aanvulling bij verba, commodi en incommodi, ethicus, possessivus, auctoris, instrumentalis,

causae, modi, sociativus, temporis, loci, mensurae.

Homerus:

- richting.

5.4 De accusativus

- object, inwendig object, richting, uitgebreidheid, limitationis/

respectus, adverbialis.

6 Praeposities

Het gebruik van de naamvallen bij praeposities.

Homerus:

- De praepositie als adverbium.

- tmesis.

- postpositie.

- ἐνί = ἐνεσσι of ἐνεσσι, πάρ(α) = πάρεσσι of πάρεσσι.

7 De genera verbi

- activum

- medium; direct reflexief, indirect reflexief, medium tantum

- passivum en deponens passivum.

8 Tempus en aspect van de indicativus

Temporele betekenis en aspect van:

- praesens; praesens historicum en perfectum

- imperfectum, aoristus en plusquamperfectum

- futurum.

Aspectbetekenis van:

- praesens en imperfectum: duratief, conatief, iteratief

- praesens historicum

- aoristus: ingressief, perfectief, verhalend

- perfectum en plusquamperfectum: resultatief.

Homerus:

- aoristus gnomicus

- causatieve betekenis

- perfectum met praesensbetekenis.

9 De functies van de indicativus

- Zonder ἄν: realis.

- Met ἄν: irrealis van het heden en verleden.

Homerus:

- κτ' (κέν, κ', χ') = ἄν.

- ἄν/κτ' + indicativus van het futurum geeft aan, dat iets in bepaalde omstandigheden zal gebeuren.

10 De functies van de coniunctivus

- Zonder ἄν in de hoofdzin: edhortativus, dubitativus, prohibitivus.

- Met ἄν in de bijzin: futuralis, generalis.

- Zonder ἄν in de bijzin: finalis.

Homerus:

- De coniunctivus generalis en futuralis in hoofd- en bijzinnen (met of zonder ἄν/κτ') drukt vaak een verwachting uit.

11 De functies van de optativus

- Zonder ἄν in de hoofdzin: vervulbare wens.

- Met ἄν in de hoofdzin: potentialis, bescheiden mening of bevel.

- Zonder ἄν in de bijzin: obliquus, potentialis, finalis.

12 De infinitivus en infinitivus-constructies

- Infinitivus als subject en object.

- a.c.i.

- n.c.i.

- Gesubstantiveerde infinitivi (zonder subject) in de eenvoudigste vorm, met ten hoogste één noodzakelijke aanvulling of nadere bepaling.

- Finaal-consecutieve infinitivus na adiectiva en verba.

- Infinitivus en a.c.i. na πρὶν en ὥστε.
- Homerus:
- Infinitivus pro imperativo.
- Infinitivus limitationis/respectus.

13 Het participium en participium-constructies

- Attributief gebruikt.
- Het gesubstantiveerde participium.
- Praedicatief gebruikt in temporele, causale, concessieve en conditionele betekenis.
- Het participium futurum met finale betekenis, al dan niet met ὥς.
- De genitivus absolutus met uitgedrukt subject in temporele, causale, concessieve en conditionele betekenis.
- De participium-partikels ἄτε, ὥς, και(περ).
- Het complementaire participium bij:
 - . de verba sentiendi in de ruimste zin des woords zoals ὀράω, ἀκούω, πυνθάνομαι, αἰσθάνομαι
 - . de verba affectuum zoals χαίρω, ἠδομαι
 - . de procesaanduidende werkwoorden zoals ἔρχομαι, παύομαι
 - . de werkwoorden die een wijze van zijn uitdrukken zoals τυγχάνω, λανθάνω, φαίνομαι
 - . de werkwoorden οἴχομαι, ἦκω, ἔρχομαι, εἰμί
 - . de onpersoonlijke werkwoorden zoals πρέπει, συμφέρει, ἀμεινόν ἐστι.

14 Vraagzinnen

- Directe vragen: eenledig, meerledig.
- Indirecte vragen: eenledig, meerledig.

15 Bijzinnen

- 15.1 Subjects- en objectszinnen, ingeleid door ὅτι en ὥς met:
 - optativus obliquus
 - modus, tempus en persoon van de oratio recta.
- N.B. Alleen die gevallen waarin de bijzin volgt op de hoofdzin.

15.2 Temporele bijzinnen met:

- indicativus
- coniunctivus generalis/iterativus of futuralis met ἄν.
- N.B. De vorm ἐπὶν wordt geannoteerd als ἐπίηλ ἄν.

15.3 Causale bijzinnen

- 15.4 Consecutieve bijzinnen, ingeleid door ὥστε, met:
 - alle modi om een feit uit te drukken
 - infinitivus of a.c.i. om het bedoelde gevolg uit te drukken.

15.5 Conditionele bijzinnen

- realis
- irrealis
- potentialis.
- N.B. De vormen ἄν en ἦν worden geannoteerd als ἐάν.

15.6 Concessieve bijzinnen

15.7 Comparatieve bijzinnen

15.8 Finale bijzinnen

- Finale bijzinnen met coniunctivus en optativus.
- Coniunctivus en optativus na verba timendi en curandi.

15.9 Relatieve bijzinnen

- Zie paragraaf 2.

16 Negaties

- Het gebruik en de betekenis van οὐ in hoofd- en bijzinnen.
- Het gebruik en de betekenis van μή in hoofd- en bijzinnen.
- Het gebruik en de betekenis van twee of meer ontkenningen die elkaar opheffen of versterken.

17 Terminologie

- Bij de annotatie van de teksten wordt in principe de hierboven gehanteerde terminologie bekend verondersteld.